

Світлана Віталіївна Воронова,

кандидат педагогічних наук,

в.о. доцента кафедри менеджменту і розвитку освіти,

Одеський обласний інститут удосконалення вчителів,

пл. Михайлівська, 17, м. Одеса, Україна

МУЛЬТИПРОФІЛЬНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ – МОДЕЛЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається проблема мультипрофільного навчання в старшій школі, актуальність якої стрімко зростає. Описано результати дослідно-експериментальної роботи в Білгород-Дністровському районному ліцеї. Доведена необхідність подальших досліджень із проблематики запровадження мультипрофільної моделі в навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: індивідуальний навчальний план, динамічні групи, мультипрофільна модель навчання, профіль навчання.

В основу реформування загальної середньої освіти покладено Концепцію «Нова українська школа», яка акцентує увагу на підготовці конкурентноздатного випускника, що вміє критично мислити, змінювати навколишній світ, вчитися впродовж життя, патріота з активною позицією, новатора. В цьому контексті виникає науковий дискурс про нову структуру школи, яка, відповідно до Закону України «Про освіту», передбачає три рівня повної загальної середньої освіти: початкова освіта (чотири роки); базова середня освіта, яка здобувається в гімназії (п'ять років); профільна середня освіта, яка здобувається в ліцеї або закладах професійної освіти (три роки) [6].

Досвід роботи зі старшокласниками свідчить, що у більшості учнів протягом останніх років навчання відбувається зміна пріоритетів щодо вибору майбутньої професії, а це призводить до невідповідності раніше обраного профілю предметів, що вивчаються в старшій школі. У вирішенні цього питання на перший план виходить запровадження мультипрофільної моделі навчання в старшій школі. Вона здатна забезпечити найповнішу реалізацію принципу особистісно зорієнтованого навчання та формування ключових компетентностей, які значно розширяють можливість учня у виборі власної освітньої траєкторії.

Проблематиці мультипрофільної моделі навчання в старшій школі приділяли увагу І. Василевська, Л. Орлова (психологічні аспекти використання моделі мультипрофільної школи); О. Зубарева, О. Іванов, О. Стефанова (реалізація мультипрофільності в старшій школі); Л. Матвеева (оцінювання результативності навчання учнів мультипрофільної школи) [1; 3; 4; 5]. М. Запрудський побудував систему мультипрофільного навчання в старшій школі на засадах індивідуалізації та диференціації. Він детально проаналізував мультипрофільну форму навчання в ЗНЗ Білорусі та сформував методичні рекомендації з викладання в профільних і непрофільних учнівських групах, окреслив перспективні завдання реформування шкільної освіти [2, с. 40].

Мета статті – висвітлення досвіду впровадження моделі мультипрофільного навчання в умовах старшої школи.

У процесі написання статті використано методи спостереження за навчально-виховним процесом у ліцеї, бесіди з вчителями, учнями та їх батьками; вивчення та аналіз індивідуальних планів учнів, конспектів уроків вчителів, результатів психологічного тестування.

Формула нової школи, яка представлена у проєкті Концепції «Нова українська школа», складається з восьми ключових компонентів [6]. Мультипрофільна модель навчання може забезпечити реалізацію третього (наскрізний процес виховання, який формує цінності), четвертого (децентралізація та ефективне управління, що надає школі реальну автономію – школа може самостійно формувати освітні програми, складати навчальні плани і програми з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти, обирає підручники, методики навчання і виховання), п'ятого (педагогіка, що ґрунтується на партнерстві учителя, учня і батьків), шостого (орієнтація на потреби учня в освітньому процесі і дитиноцентризм) компонентів.

Мультипрофільна модель навчання дозволяє уникнути зайвого перевантаження учнів: сильні учні можуть взяти в навчальному плані все по максимуму, а слабкі – здійснити вибір відповідно до своїх сил. Вона дає унікальну можливість кожному учню зробити власний вибір для оволодіння тією сумою знань, яка допоможе йому в майбутньому вступити в той чи інший вищий навчальний заклад. Ця модель стимулює мотивацію до більш серйозного й поглибленого вивчення тих предметів (мультипрофільного навчання), які знадобляться після закінчення середньої школи, дозволяє сконцентруватися на необхідному. Мультипрофільне навчання виступає як засіб диференціації та індивідуалізації навчання, що дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу максимально враховувати інтереси,

схильності та здібності учнів, створювати умови навчання відповідно до їх професійних інтересів і намірів відносно продовження освіти.

3 вересня 2015 року в Білгород-Дністровському районному ліцеї Одеської області була розпочата дослідно-експериментальна робота за темою «Впровадження мультипрофільного навчання в ліцеї». Експеримент регіонального рівня розраховано на 2015-2019 роки і включає 4 етапи: організаційно-підготовчий (вересень 2015 р. – грудень 2015 р.), формувально-корегуючий (січень 2016 р. – серпень 2017 р.), програмно-моделюючий (вересень 2017 р. – серпень 2018 р.), узагальнюючий (вересень 2018 р. – серпень 2019 р.). Мета експерименту полягає у забезпеченні сприятливих умов для виявлення і реалізації індивідуальних особливостей, інтересів і освітніх запитів учнів; мінімізації помилковості професійного самовизначення випускника ліцею. Для координації діяльності була створена робоча група, до складу якої увійшли: директор, заступник директора з навчально-виховної роботи, психолог, класні керівники та провідні вчителі закладу, що мають працювати з мобільними групами профільного навчання. Її функція полягала у підготовці навчально-методичних матеріалів і впровадженні інноваційних методів роботи.

Для успішної роботи мультипрофільної моделі використовуються активні форми навчання учнів: методи проектів, дослідницької діяльності, «ажурна пилка», «карусель», міні-модуль та інші, що вимагають від учня самостійності та творчого пошуку. Класні керівники контролюють виконання учнями індивідуальних навчальних планів, їх позаурочну завантаженість. Остання функція досить важлива, оскільки в умовах індивідуалізації навчальних планів учні в один день мають різну кількість уроків або «вікна», під час яких займаються самопідготовкою. Значне навантаження в процесі експериментального дослідження покладено на шкільного психолога. До його функцій належить не тільки контроль за психологічним станом учасників експерименту, але й дослідження природних схильностей учнів і проведення індивідуальних консультацій зі старшокласниками та їхніми батьками щодо відповідності здібностей учня обраному профілю навчання.

Організаційно-підготовчий етап впровадження дослідно-експериментальної роботи в навчально-виховний процес Білгород-Дністровського районного ліцею тривав з вересня 2015 р. по грудень 2015 р. На цьому етапі було розроблено та затверджено програму дослідно-експериментальної роботи «Впровадження мультипрофільного навчання в ліцеї»; проведено анкетування учнів старших класів щодо визначення їх індивідуальних можливостей та потенціалу щодо доцільності вибору профільних предметів; здійснено вхідний комплексний моніторинг готовності старшокласників до соціального і професійного самовизначення та самореалізації; проведено батьківські збори та бесіди, на яких було розкрито зміст та пере-

ваги мультипрофільного навчання, можливості вибору конкретних профілів та варіанти зміни рівнів навчання (стандарт, академічний, профіль).

У рамках першого етапу дослідно-експериментальної роботи було проведено засідання педагогічної ради «Організація експериментальної роботи у ліцеї»; класні батьківські збори «Мультипрофільне навчання як технологія рівневої диференціації» (10, 9 класи); організовано психолого-педагогічний супровід мультипрофільного навчання; круглий стіл «Індивідуальна траєкторія розвитку дитини: чи можлива вона при мультипрофільному навчанні?»; нарада за участю директора «Стан дослідно-експериментальної роботи в ліцеї»; індивідуальні консультації з батьками учнів.

Результатом проведеної роботи стало формування на 2015/2016 навчальний рік динамічних груп із вивчення математики (алгебри та геометрії), історії України, правознавства, англійської мови, біології, географії у складі двох 10-х класів загальною кількістю 34 учня. Експериментальний робочий навчальний план формувався з урахуванням максимального тижневого навантаження на учнів, яке не повинно перевищувати 35 годин, та забезпечував вивчення обов'язкового мінімуму навчального матеріалу. На основі робочого плану складались індивідуальні робочі плани та розклад уроків для кожного учня.

Програма мультипрофільного навчання передбачає можливість міграції учнів або «вікна переходу» – зміну обраного профілю навчання на інший за бажанням учня (батьків або осіб, які їх замінюють, вчителів, психологічної служби ліцею). Для учнів 10-х класів «вікна переходу» визначені у чітко зазначені періоди: I «вікно переходу» – 21-25 вересня 2015 року; II «вікно переходу» – 12-16 жовтня 2015 року; III «вікно переходу» – 21-25 грудня 2015 року. За результатами самооцінювання троє учнів десятих класів побажали змінити профільні групи під час III «вікна переходу».

Організація I етапу мультипрофільного навчання учнів 10-х класів у Білгород-Дністровському районному ліцеї забезпечила наступні результати: створено комфортне освітнє середовище та умови для задоволення індивідуальних освітніх потреб суб'єктів навчально-виховного процесу (вчителів, учнів, батьків); учні самостійно обрали пріоритетні та непріоритетні предмети і прийняли оптимальне рішення з урахуванням формули вибору: «хочу – можу – треба»; підвищилася освітня мотивація учнів; в учнів сформовано навички цілепокладання, планування своєї діяльності, вміння здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Другий етап дослідно-експериментальної роботи (формувально-корегуючий) розпочався в січні 2016 р. і буде тривати до серпня 2017 р. На цьому етапі продовжується анкетування учнів 9-х класів з метою визначення профільних предметів (запроваджуються елективні курси, враховуються запити учнів); у процесі батьківських зборів розкривається зміст та переваги мультипрофільного навчання; ретельно вивча-

ються можливості педагогів і учнів для вибору напрямків профілізації груп. На кінець II семестру 2015/2016 н. р. за результатами чергової самооцінки 8 учнів десятих класів виявили бажання змінити профільні групи під час IV «вікна переходу». З них 6 знизили рівень навчання від перевтоми, що обумовлена їх фізіологічними характеристиками (хоча гранично допустиме навантаження не було досягнуто). Для переходу з академічної до профільної групи кожен з двох інших учнів склав іспити з різниці рівнів навчання. За результатами іспитів жодного з учнів не переведено до обраних груп. Під час V «вікна переходу» троє учнів 11-х класів виявили бажання змінити профільні групи на групи з академічним та стандартним рівнями навчання, оскільки вони остаточно визначилися з майбутньою професією. На 2016/2017 навчальний рік сформовано два 10-х класи із загальною кількістю 41 учень, з динамічними групами навчання за предметами: математика (алгебра та геометрія), історія України, англійська мова, біологія, географія. Продовжують мультипрофільне навчання 11-ті класи, в яких навчається 32 учня.

В рамках II етапу експерименту було проведено семінар «Труднощі в організації мультипрофільного навчання», засідання педмайстерні «Форми роботи в динамічних групах профільного рівня», педагогічну раду «Переваги та недоліки мультипрофільного навчання. Способи уникнення недоліків», батьківські збори «Мультипрофільне навчання як технологія рівневої диференціації» (9-10 класи) та «Мультипрофільне навчання. Спільна робота ліцеїстів, вчителів, батьків» (10 класи). З січня по вересень 2016 року проводились спостереження, психодіагностика періоду адаптації учнів до умов мультипрофільного навчання з використанням наступних психодіагностичних методик: методики «Соціально-психологічна адаптація» К. Роджерса та Р. Даймонда, «Визначення рівня тривожності» за Кондашем, «Вивчення мотивів навчальної діяльності учнів» за Б. Пашневим; «Опитувальник визначення рівня пізнавальної активності учнів» Б. Пашнева; «Тест творчого мислення» Торенса; анкетування учнів стосовно відповідності обраного профілю навчання їх майбутній професії.

За результатами застосування «Методики визначення рівня соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса і Р. Даймонда встановлено, що учні 10-х класів відмінно адаптовані до умов мультипрофільного навчання (98%). Нормальний рівень тривожності (за Кондашем) виявлено у 68% учнів 10-11-х класів, низький – у 22% учнів, вище норми – у 10% учнів. Пізнавальна активність (за Б. Пашневим) у 15% учнів сягає високого рівня, у 55% – середнього та низького – у 30%. Аналіз мотивації навчання показав, що переважає мотив матеріального добробуту (72%) на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи. Збільши-

лися показники мотивування учнів на успіх (7% порівняно з 2%) та пізнання зовнішнього світу (12% порівняно з 0%). Такі показники, як соціально орієнтований мотив обов'язку, мотиви відповідальності, престижу, отримання інформації, орієнтації на соціально залежну поведінку мають однакові показники на I і на II етапах. Зазначимо, що мотиви зовнішнього примусу та уникання покарання відсутні (порівняно з 2% під час I етапу) завдяки тому, що учні свідомо обирають можливість продовжувати навчання в школі або в інших закладах.

Проведені заходи на I та на початку II етапу дослідно-експериментальної роботи на базі Білгород-Дністровського районного ліцею забезпечили зниження психологічного навантаження на ліцеїстів за рахунок свідомого вибору ними рівня вивчення навчальних предметів; можливості отримати якісні освітні компетентності на основі розуміння своїх здібностей, нахилів, інтересів та високої мотивації до навчання; нетрадиційне поєднання профільних предметів (наприклад, біологія та математика, історія та англійська мова), що виключено за умов уведення жорсткого профілю навчання; перехід педагогічного колективу ліцею на інноваційний рівень розвитку; підвищення зацікавленості батьків у вдосконаленні навчально-виховної діяльності в ліцеї.

У процесі впровадження мультипрофільної моделі навчання було виявлено деякі недоліки. Учні та їхні батьки бажають вивчати на профільному рівні багато предметів, що веде до перенавантаження учнів; IV та V вікно переходу важко дається учням тому, що самостійно опрацювати матеріал, який пройшла профільна група в 10-му класі, не завжди можливо; деякі профільні групи (а саме профільна група англійської мови) перевищують допустиму кількість дітей; у певних учителів зменшилось навантаження внаслідок нерівномірного обирання учнями профільних предметів.

Висновки. Мультипрофільна модель навчання забезпечує реальний доступ кожної дитини до якісної освіти, розкриває її здібності, можливості та спрямовує на успіх у житті. Вона надає можливість кожному учню успішно самореалізуватися як особистості, громадянину та фахівцю. Мультипрофільна модель навчання – це модель демократичного підходу та поваги до прав людини, яка ґрунтується на партнерстві між учнем, його батьками та вчителем. З метою розширення досліджень передбачається провести системний аналіз результатів другого етапу дослідно-експериментальної роботи в Білгород-Дністровському районному ліцеї щодо впровадження мультипрофільної моделі навчання в старшій школі. На основі отриманого досвіду та результатів дослідження планується підготувати методичні рекомендації, розробити навчальний курс та цикл тренінгових занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василевская И. З. Психологические аспекты организации работы по модели мультипрофильной школы / И. З. Василевская // Кіраванне ў адукацыі. – 2004. – № 4. – С. 48-50.
2. Запрудский Н. И. О двух стратегиях обучения в мультипрофильной школе / Н. И. Запрудский / Кіраванне ў адукацыі. – 2006. – № 2. – С. 38-43.
3. Иванов А. В. Мультипрофильность в старшей школе и ее реализация / А. В. Иванов, Е. Б. Стефанова, Е. Ю. Зубарева // Завуч. – 1999. – № 1. – С. 45-60.

REFERENCES

1. Vasilevskaya, I. Z. (2004). Psikhologicheskie aspekty organizatsii raboty po modeli multiprofilnoy shkoly [Psychological aspects of work organization according to multidisciplinary school model]. *Kiravanne ў adukatsyi – Management and education*, 4, 48-50 [in Russian].
2. Zaprudskiy, N. I. (2006). O dvukh strategiyakh obucheniya v multiprofilnoy shkole [About two learning strategies in multidisciplinary school]. *Kiravanne ў adukatsyi – Management and education*, 2, 38-43 [in Russian].
3. Ivanov, A. V., & Stefanova, E. B., & Zubareva, E. Yu. (1999). Multiprofilnost v starshey shkole i ee realizatsiya [Multi-subject program in high school and its implementation]. *Zavuch – Director of studies*, 1, 45-60 [in Ukrainian].

4. Матвеева Л. В. Как мы оцениваем результативность обучения учащихся мультипрофильной школы / Л. В. Матвеева // Кіраванне ў адукацыі. – 2004. – № 4. – С. 46-47.
5. Орлова Л. В. Психологическое сопровождение эксперимента по мультипрофильному обучению / Л. В. Орлова // Кіраванне ў адукацыі. – 2002. – № 4. – С. 56-67.
6. Проект Концепції «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / За заг. редакцією М. Грищенка // Міністерство освіти і науки України / Режим доступу : <http://mon.gov.ua>

4. Matveeva, L. V. (2004). Kak my otsenivaem rezultativnost obucheniya uchashchikhsya multiprofilnoy shkoly [How do we evaluate pupils' learning effectiveness at multidisciplinary school]. *Kiravanne ў adukatsyi – Management and education*, 4, 46-47 [in Russian].
5. Orlova, L. V. (2002). Psikhologicheskoe soprovozhdenie eksperimenta po multiprofilnomu obucheniyu [Psychological follow-up of multidisciplinary learning experiment]. *Kiravanne ў adukatsyi – Management and education*, 4, 56-67 [in Russian].
6. Hryshchenko, M. (Ed.). *Proekt Kontseptsii «Nova ukrayinska shkola» [Draft concept "New Ukrainian school"]*. Retrived from: <http://mon.gov.ua> [in Ukrainian].

Светлана Витальевна Воронова,
кандидат педагогических наук,

и.о. доцента кафедры менеджмента и развития образования,
Одесский областной институт усовершенствования учителей,
пл. Михайловская, 17, г. Одесса, Украина

МУЛЬТИПРОФИЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ОБУЧЕНИЯ – МОДЕЛЬ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Показано, что в условиях реформирования системы общего среднего образования необходимо изменить вектор подготовки выпускника. Заканчивая школу, выпускник должен быть конкурентоспособным: иметь критическое мышление, уметь вносить изменения в окружающий мир, учиться на протяжении всей жизни, быть патриотом, занимать активную жизненную позицию, быть инноватором. В этом контексте является актуальным введение мультипрофильной модели обучения в старшей школе, поскольку только она может обеспечить полную реализацию принципа личностно-ориентированного обучения и формирование ключевых компетенций, значительно расширяя при этом возможности выбора учеником собственной образовательной траектории. Целью статьи является презентация опыта внедрения модели мультипрофильного обучения в условиях старшей школы. При подготовке статьи использовались методы наблюдения за учебно-воспитательным процессом в лицее, проводились беседы с учителями, учениками и их родителями, анализ индивидуальных планов учащихся, методических материалов учителей, результатов психологического тестирования. Описаны результаты экспериментального исследования в Белгород-Днестровском районном лицее. Указано, что целью эксперимента является создание благоприятных условий для выявления и реализации индивидуальных особенностей, интересов и образовательных запросов учащихся; минимизация ошибок профессионального самоопределения выпускника лицея. После первого и частично второго этапов эксперимента выявлено, что у лицеистов произошло снижение психологического напряжения за счет сознательного выбора глубины изучения учебных предметов; появилась возможность получить качественные образовательные компетентности на основе понимания учениками своих способностей, склонностей, интересов и уровня мотивации к обучению; появилась возможность нетрадиционного объединения профильных предметов (например, биология и математика, история и

английский язык), что исключено при существовании жесткого профиля обучения; произошел переход педагогического коллектива учебного заведения на инновационный уровень развития; повысилась заинтересованность родителей в организации учебно-воспитательной деятельности. Доказана необходимость организации и проведения дальнейших исследований по проблеме и внедрение мультипрофильной модели обучения в общеобразовательных учебных заведениях. Перспективным считается дальнейшее изучение результатов внедрения модели мультипрофильного обучения в старшей школе на базе Белгород-Днестровского районного лицея и распространение этого опыта в опорных школах региона.

Ключевые слова: индивидуальный учебный план, динамические группы, мультипрофильная модель обучения, профиль обучения.

*Svitlana Voronova,
PhD (Candidate of Pedagogical Sciences),
acting associate professor,
Department of Management and Education Development,
Odessa Regional Advanced Training Institute for Teachers,
17, Mykhailivska Sq., Odesa, Ukraine*

MULTIDISCIPLINARY TEACHING MODEL AS A NEW UKRAINIAN SCHOOL ANALOG

In terms of the renewal of general secondary education system it is necessary to change the vector of school graduates' training. After graduating from school, a school leaver should be competitive: have critical thinking, be ready for changes, study throughout life, be a patriot, have a pro-active attitude, and be an innovator. In this context an introduction of multidisciplinary teaching model at senior high school is important nowadays, because only it can ensure the full implementation of personality-centered teaching principle and the formation of key competencies, significantly increasing opportunities of a school student for choosing his/her own educational path. The article is aimed at presenting the results of the implementation of the multidisciplinary teaching model at senior high school. The developed technique is aimed at creating favourable conditions for revealing and taking into account individual peculiarities, interests and educational needs of school students; as well as minimisation of graduates' mistakes of professional determination. The experiment involved 42 senior school students. It consists of 2 stages. At the first one, it has been revealed that the developed technique helped to decrease the respondents' psychological tension due to the conscious choice of depth of consideration of the subjects. They have got an opportunity to master educational competences on the basis of the students' understanding of their capabilities and skills, interests and the educational motivation. Besides, the technique makes it possible to combine the major subjects in an untraditional way, for example, Biology and Mathematics, History and English, etc. The second stage of the experiment began in January, 2016 and will be held till August, 2017. It involves questioning of students with the aim to define the major subjects; examining the possibilities and personal characteristics of pedagogues and students in order to choose the profilisation of the groups.

Keywords: individual curriculum, dynamic groups, multi-profile education, training profile.

Подано до редакції 20.10.2016

*Рецензент: д. наук з держ. управління,
проф. С. К. Хаджирадева*